

**EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES**

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN 2618-1282 (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

ФІЛОСОФІЯ

Ольга Олександрівна

МАРУХОВСЬКА-КАРТУНОВА

Кандидат філософських наук, доцент,
зав. секції суспільних наук кафедри іноземних
мов та загальноосвітніх дисциплін,
Університет економіки та права «КРОК»,
вул. Табірна, 30-32, Київ,
03113, Україна

E-mail: omaruhovska@gmail.com,

Ольга Ігорівна ХРОМОВА

Кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії та історії науки і техніки,
Державний університет інфраструктури
та технологій,
вул. Кирилівська, 9, Київ, 04071, Україна

E-mail: olgakiev72@gmail.com,

Тетяна Василівна ЦОЙ

Кандидат філософських наук, доцент кафедри
культури та соціально-гуманітарних дисциплін,
Національна академія образотворчого мистецтва
і архітектури,
Вознесенський узвіз, 20, Київ, 04053, Україна

E-mail: tetiana.tsoi@naoma.edu.ua,

Olga MARUKHOVSKA-KARTUNOVA

Candidate of Philosophical Science, Associate
Professor, Head of Social Sciences Section,
Professor at the Department of the of Foreign
Languages and General Education Disciplines,
University of Economics and Law «KROK»,
Taborna Str., 30-32, Kyiv,
03113, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5207-0671>

Olga KHROMOVA

Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor of the Department of Philosophy
and History of Science and Technology,
State University of Infrastructure and Technologies,
str. Kyrylivska, 9, Kyiv, 04071, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5445-4230>

Tetiana TSOI

Ph.D. in Philosophy, Associate Professor,
Department of Culture and Social and
Humanitarian Sciences,
National Academy of Fine Arts and Architecture,
Voznesensky Descent, 20, Kyiv, 04053, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4413-1478>

УДК 101:001.6

**ФІЛОСОФІЯ НАУКИ ТА СТРУКТУРА НАУКОВОГО ЗНАННЯ: ЕВОЛЮЦІЯ
КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ**

Received 16 September 2023; revised 30 October 2023; accepted 25 November 2023

DOI: 10.15421/342323

Анотація

Мета дослідження статті полягає у вивченні концептуальних підходів щодо філософії науки в її темпоральному розвитку і відповідний вплив на модель структури наукового знання. Стаття розглядає ключові етапи цього розвитку, визначаючи важливість аналізу змін у філософському підґрунті для розуміння наукового прогресу. Метод дослідження базується на системному аналізі філософських концепцій, які формували погляди на науку в різні історичні періоди. Застосування історико-філософського підходу дозволяє відстежити еволюцію наукового мислення від античності до сучасності.

Результати дослідження надають узагальнений огляд ключових концепцій філософії науки на кожному історичному етапі, визначаючи суть та роль науки в різні епохи. Теоретичне значення дослідження полягає в систематизації та аналізі різноманітних підходів до філософії науки, що дозволяє розкрити глибинні зв'язки між концептуальними змінами та розвитком наукового пізнання. Практичне значення полягає у можливості використання отриманих висновків для вдосконалення освітніх програм, розвитку наукових досліджень та формування стратегій для науково-педагогічної діяльності.

Оригінальність дослідження виявляється в комплексному підході до вивчення еволюції філософських концепцій науки та їх значення у формуванні структури наукового знання в конкретний історичний період. Перспективи подальших досліджень передбачають детальний аналіз взаємодії науки та суспільства в контексті сучасних тенденцій, а також дослідження впливу технологічних інновацій на філософію науки.

Ключові слова: науковий метод, філософія науки, наукове знання, парадигми науки, філософські течії, епістемологічний розвиток, інтердисциплінарний підхід.

PHILOSOPHY OF SCIENCE AND THE STRUCTURE OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE: EVOLUTION OF CONCEPTUAL APPROACHES

Abstract

This comprehensive study navigates the intricate landscape of the philosophy of science and the structure of scientific knowledge, unraveling the historical tapestry of conceptual evolution.

Philosophy of science and the structure of scientific knowledge stand as integral components in contemporary comprehension of the world and its development. Delving into the evolution of conceptual approaches in these domains emerges as a crucial undertaking, aiding in discerning the roots and defining stages of scientific thought.

Embarking on the exploration of the philosophy of science, the initial phase involves an analysis of ancient scientific philosophy, with a profound emphasis on the ideas of Aristotle. His conceptualization of science delineated the roles of natural and mathematical sciences, while metaphysical principles became structural elements within scientific knowledge.

The transition from antiquity to the medieval period and the Renaissance marked the intersection of religion and science, giving rise to the formulation of scientific methodologies and the development of an empirical approach to scientific understanding. The Renaissance and Enlightenment, with their emphasis on the scientific method and humanistic ideas, established new paradigms for the advancement of science and philosophy.

The philosophy of science in modern history is characterized by the expansion of mathematical methods and the development of novel concepts aimed at analyzing and predicting natural phenomena. The theoretical significance of research in this era lies in the systematization and analysis of diverse approaches to the philosophy of science.

With the advent of postmodernism and in contemporary times, scientific knowledge is viewed as a socio-cultural construct. Postmodernist critique prompts a reevaluation of traditional methodologies, opening avenues for interdisciplinary research. Contemporary philosophy of science actively explores the interaction between science and society, emphasizing the importance of considering cultural, ethical, and political factors in shaping scientific concepts.

This investigation not only enriches our understanding of the historical foundations of scientific thought but also serves as a launching pad for future inquiries into the dynamic interplay between philosophy, science, and societal influences.

Keywords: scientific method, philosophy of science, scientific knowledge, paradigms of science, philosophical trends, epistemological development, interdisciplinary approach.

Постановка проблеми.

Сучасний розвиток науки та філософії диктує необхідність нового осмислення еволюції концептуальних підходів у філософії науки та структурі наукового знання. За останні століття філософія науки пройшла значні трансформації, вплив яких відчутний у кожному аспекті наукового дослідження та його сприйнятті суспільством. Проблема полягає в тому, щоб систематично проаналізувати та визначити ключові етапи еволюції філософських підходів до науки від античності до сучасності. З'ясування впливу цих концептуальних змін на структуру наукового знання є ключовим для розуміння сучасних тенденцій у розвитку науки та визначення її місця в світі.

Важливо враховувати не лише теоретичні аспекти еволюції філософії науки, але й їхні практичні наслідки для наукової спільноти та суспільства, де технологічний та культурний контекст швидко змінюються. Детальне вивчення цих змін є передумовою для розробки наукових стратегій, які враховують сучасні виклики та сприятимуть науковому прогресу в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останні дослідження та публікації в галузі філософії науки та структури наукового знання свідчать про активний інтерес до еволюції концептуальних підходів і викликів, які постають перед наукою

сьогодні. Серед дослідників, які займалися вивченням питань наукового знання та методологічних особливостей встановлення його змісту, варто виділити наступних: Андрійчук В.Г., Добронравова І.С., Колосюк І.А., Кримський С.Б., Крушельницька О.В., Культенко В.П., Матвієнко П.В., Сидоренко Л.І., Шевчук Р.М. та ін. У своїх дослідженнях ці вчені розкривають різні аспекти філософії науки, роблячи важливий вклад у розуміння та розвиток наукового знання. Наприклад, Колосюк І.А. розглядає філософські та спеціально-наукові аспекти загальної методології наукового пізнання, вказуючи на їх важливість для усвідомлення процесу наукового дослідження. Кримський С.Б. та Крушельницька О.В. розробляються концепцію власних поглядів на філософії науки та розглядають питання методології та організації наукових досліджень. Матвієнко П.В. порівнює дискурс наукового та освітнього пізнання, а Сидоренко Л.І. вивчає аксіологію постнекласичної науки, етику та методологію наукового дослідження.

Спільний інтерес для науковців становить інтердисциплінарність, яка є однією з основних тенденцій у філософії науки. Дослідження акцентують увагу на необхідності інтеграції різних наукових дисциплін та філософських підходів. Це розглядається як ключовий чинник для розуміння сучасних проблем і формування нових парадигм наукового пізнання [Колосюк 2017: 182]. Взаємодія науки та суспільства є іншою важливою темою. Дослідження зосереджуються на вивченні впливу науки на суспільство та взаємодії між ними. Акцент робиться на необхідності збалансованого врахування культурних, етичних та політичних факторів у формуванні наукових концепцій [Шевчук 2016: 35]. Технологічні інновації визначають третю ключову тенденцію. Дослідницький інтерес зосереджений на вивченні впливу технологічних інновацій на філософію науки. Розвиток нових технологій розглядається як каталізатор для змін у методології та підходах до наукового дослідження [Сидоренко 2011: 210]. Постмодерністська перспектива внесла значний вплив на філософію науки, зокрема через перегляд понять,

пов'язаних із структурою та природою наукового знання. Поняття об'єктивності та універсальності стали об'єктом постмодерністської критики, яка пропонує розглядати науковий метод як соціокультурний конструкт, який формується у взаємодії з різноманітними інтересами та поглядами різних груп [Добронравова 2017]. Замість того, щоби сприймати наукові теорії як остаточні та незмінні, постмодерністська перспектива заохочує вивчати їх як тимчасові конструкції, які можуть змінюватися та еволюціонувати разом із суспільним контекстом та новими культурними тенденціями [Rosenberg 2000]. Цей підхід викликає питання про те, як різні соціальні групи та культури можуть мати власні підходи до створення та інтерпретації наукового знання, що впливає на сам процес формування наукових теорій і концепцій.

Тому **метою** цієї статті є ретроспективний та аналітичний огляд еволюції концептуальних підходів у філософії науки та відповідні зміни у структурі наукового знання.

Виклад основного матеріалу.

Філософія науки є розділом філософії, який присвячений глибокому осмисленню природи, методів і цілей наукового пізнання. Основною метою цієї галузі є розуміння фундаментальних принципів, що лежать в основі наукових теорій, а також вивчення взаємозв'язків між наукою та різними аспектами культури. Філософія науки є цілісною та комплексною галуззю філософії, яка охоплює різноманітні аспекти пізнання в науці, його методологію та соціокультурний вплив.

Взаємодія з історією науки стає ключовим аспектом філософії науки, який допомагає розкрити загальну логіку та історичний розвиток наукового мислення. Ця галузь філософії розглядає науку як унікальний соціокультурний феномен, сформований не лише методами пізнання, але й своєрідною системою цінностей та взаємодії з іншими сферами культури. Завдання філософії науки включає виявлення особливостей наукового пізнання, вивчення структури та методів наукового дослідження, а також аналіз концепцій розвитку наукового знання та ролі науки в суспільному прогресі.

В контексті сучасних викликів, таких як розвиток технологій, гена інженерія та цифрові інновації, філософія науки набуває характеру трансдисциплінарної метатеорії. Вона синтезує гносеологічні, онтологічні та цивілізаційно-антропологічні аспекти науки, що дозволяє краще розуміти вплив науки на сучасне суспільство та взаємодію науки та технологій з екзистенційними ризиками людства.

Структура наукового знання – це складна організаційна форма, яка об'єднує різноманітні галузі та дисципліни, визначені концепціями, теоріями та методами дослідження. Вона формує внутрішні зв'язки між різними галузями наукового пізнання, сприяючи їхньому взаєморозумінню [Андрійчук 2016:90].

Структура наукового знання включає кілька рівнів, серед яких ключовими є метатеоретичний, теоретичний та емпіричний рівні. Метатеоретичний рівень визначається методологією та філософією науки. Методологія науки є вченням про методи, форми і внутрішні механізми наукового пізнання. Сюди входять методи і операції наукового дослідження, форми наукового пізнання, а також норми та ідеали науки. Теоретичний рівень структури наукового знання охоплює наукові теорії, концепції та системи, які формують базу для розуміння різних явищ. Цей рівень визначає загальні принципи, що лежать в основі галузей науки. Емпіричний рівень структури науко-

вого знання базується на результаті експериментів, спостережень та фактів. Це конкретні дані, які перевіряють та підтверджують теоретичні конструкції. Цілісність структури наукового знання забезпечується також наявністю засад, до яких відносяться наукова картина світу, ідеали та норми наукового дослідження, а також філософські підстави науки. Стиль наукового мислення визначається конкретним історичним типом методологічних засобів і норм наукового пізнання [Колосюк 2017: 182]. Сучасний етап розвитку науки характеризується різноманіттям стилів наукового мислення, таких як класичний, некласичний, постнекласичний, кожен з яких визначається специфікою досліджуваних об'єктів та соціокультурним контекстом.

Вивчення еволюції концептуальних підходів у філософії науки та структурі наукового знання має велике значення для розуміння сучасних наукових досягнень (Див. Рисунок 1). Це дозволяє відслідковувати зміни в методах дослідження, теоретичних підходах та поглядах на природу наукового пізнання протягом історії. Такий аналіз допомагає створити відповідний контекст для сучасних обговорень та розкрити глибинні зв'язки між філософією та науковими досягненнями. Крім цього, це розкриває важливість постійного переосмислення концепцій у контексті розвитку сучасної науки.

Рисунок 1. Еволюція концептуальних підходів у філософії науки та структурі наукового знання.

У період розквіту античної Греції (VI-IV ст. до н. е.) наука пережила значний розвиток, що було обумовлено декількома ключовими чинниками. Демократизація суспільно-політичного життя в грецькому суспільстві впливала на формування апарату логічно-раціонального обґрунтування, який став універсальним інструментом для формування та систематизації знань. Кожен грек мав можливість ви-

словлювати власну думку, що сприяло критичному підходу до будь-яких тверджень і розвитку абстрактно-логічного мислення, а це визначило подальший шлях античної науки.

Наукове знання зароджується в межах античної філософії, яка є водночас першим теоретичним і науковим поглядом на світ. Такі видатні мислителі, як Фалес, Демокрит, Арістотель, створювали свої філософські системи

як системи філософії природи. Натурфілософія, тобто філософія природи, не лише втілювала філософські концепції, але й містила всі наявні знання про природу, охоплюючи космологічні, математичні та біологічні аспекти.

У контексті античної філософії науки, Арістотель виявився не лише видатним давньогрецьким мислителем, а й справжнім архітектором і піонером науки свого часу. Його внесок у філософію та наукове мислення став визначальним та заклав основи для подальшого розвитку цих галузей. Арістотель класифікував науку за предметами вивчення і виділяв дві основні групи: природничі науки, що охоплювали фізику, біологію та астрономію, та математичні науки, які включали арифметику та геометрію. Природничі науки вивчали матеріальний світ, тоді як математичні науки досліджували абстрактні структури та відносини [Rosenberg 2000].

У своїх роботах, зокрема в «Метафізиці», Арістотель враховував метафізичні принципи як важливу частину структури наукового знання. Він вважав, що розуміння природи об'єктів потребує розкриття їхніх сутнісних характеристик і цілей. Це підкреслювало важливість вивчення не лише зовнішніх властивостей явищ, але й їхніх глибинних причин та мети, що стало ключовим елементом філософії науки в античні часи.

У період Середньовіччя філософія Арістотеля стала інтегральною частиною схоластичної традиції, яка об'єднувала християнську теологію та античну філософію. Такий синтез висвітлювався в працях видатних діячів того часу, зокрема Томи Аквінського, який намагався поєднати вчення Арістотеля з християнською догматикою. Він використовував логіку та методологію давньогрецького мислителя для роз'яснення і обґрунтування християнських віровчень.

У середньовіччі церква відігравала ключову роль у формуванні ідей та переконань суспільства. Проте, важко було відокремити релігійні уявлення від наукового пізнання. Схоластика, яка ставила за мету узгодження християнства та філософії, визнавала універсальний характер Божественного творіння. Відтак, схоластична наука намагалася син-

тезувати загальні концепції Всесвіту та поняття існування. У теологічному світогляді середньовічної науки простежуються кілька установок. По-перше, універсалізм, який виникає з ідеї Божественного творіння, прагнучи досягнути загальні закономірності Всесвіту. По-друге, символізм, який розглядав існування кожної речі через призму Божественного творіння, трактував їх як втілення утаємниченої фундаментальної сутності. Такий підхід базувався на новозавітньому вислові: «Спочатку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог». Це викликало реалістичне ототожнення світу речей із світом понять.

Також важливою була телеологічна концепція, за якою кожна річ, як творіння Бога, мала свою мету і була призначена для чогось. Ієрархія цінностей базувалася на тій ідеї, що людина, як центр творіння, займала вершину піраміди, а Земля розглядалася як центр Всесвіту. Такий підхід формував геоцентричну картину світу [Сидоренко 2004: 158]. Згідно із схоластичною наукою, пізнавальний процес визначався тлумаченням понять, а не безпосереднім дослідженням речей. Під впливом Святого Письма, яке вважалося авторитетним текстом, наукова діяльність зосереджувалася саме на його тлумаченні. Однак, попри таку зосередженість на одному предметі дослідження, середньовічна наука не повинна розглядатися як провал в історії розвитку, а скоріше як важливий етап, яка заклала фундамент для подальших відкриттів та трансформацій, адже вже наступний період, Ренесанс, визначився інтенсивним розвитком наукового методу, що став важливим кроком у визначенні способів наукового пізнання. Найважливішою характерною рисою світогляду Відродження була орієнтація на людину. Це відображалося як у мистецтві, так і в науковому підході, де філософське мислення стало антропоцентристським.

В епоху Відродження (XIV-XVII століття) структура наукового знання радикально змінилася, переходячи від теологічної та схоластичної парадигми до наукового раціоналізму та емпіризму. Епоха Відродження характеризується значним розквітом науки та мистецтва в Європі, зокрема в Італії. Філософи та вчені

Відродження акцентували увагу на емпіричному методі, систематичній спостережливості та експерименті як ключових елементах наукового процесу. Наприклад, філософія Френсіса Бекона визначила важливість збору даних та проведення експериментів для розвитку наукового знання. Френсіс Бекон підкреслював значення систематичного підходу, аналізу різних джерел інформації та відкриття нових закономірностей через експеримент [Rosenberg 2000].

Починаючи з XV століття, період Відродження визначався інтенсивним розвитком математичних методів у науці, що не лише сприяло розширенню можливостей наукового дослідження, але й змінило сам спосіб, яким вчені підходили до вивчення природи та розуміння явищ навколо.

Відомі математики і фізики періоду Відродження, наприклад Галілео Галілей, активно використовували математичні методи для формалізації своїх спостережень і відкриттів. Це дозволяло їм виражати природні явища у вигляді математичних формул і створювати моделі, які допомагали краще розуміти закони природи. Галілео Галілей використовував математичні методи для вивчення руху та тяжіння, формалізуючи їх у вигляді математичних рівнянь. Такий підхід дозволяв йому встановлювати точні закони, якими керується природа. Це також відкрило шлях до нових експериментів та спостережень, що можна було точно виражати за допомогою математики. Розширення математичних методів в науці періоду Відродження вплинуло на інші галузі, такі як астрономія та фізика. Розвиток геометрії, алгебри та аналізу відкрив нові можливості для вчених у розв'язанні складних проблем і розкритті законів природи. Математичні моделі стали потужним інструментом для аналізу та передбачення явищ, що значно вдосконалило науковий підхід та розвиток сучасної науки [Nadorn 2006].

У Новий час постає питання про призначення науки (Ф. Бекон, Р. Декарт), розпочинається розробка учення про метод наукового пізнання та обговорення різних способів класифікації наук. Поступово поняття науки стає все більше ідентифікованим з природознав-

ством, яке використовує математичні методи. У XVIII столітті з'являється культ науки як найвищого рівня розвитку людського розуму, що вивчає природу та її закони. Однією з передумов цього розвитку є рефлексія над основами наукового знання в філософії І. Канта. Засновник німецької класичної філософії, виходячи з факту загальності та необхідності істин науки, ставить питання: як математика можлива? Як можливе природознавство? І відкриває апріорність їхніх основ, які кореняться в устрої людської здатності до пізнання. Об'єктом наукового пізнання, за Кантом, стають явища, матерією яких служать відчуття, а форму задають трансцендентальні людські здатності сприйняття та судження. Німецький мислитель перший розкрив конструктивний характер наукового пізнання. Не лише математичні об'єкти, але й природа з її законами виявилися конструктами трансцендентально-го суб'єкта.

XIX століття відзначилося активним розвитком емпіризму з його підвищеним інтересом до наочних досліджень та практичного досвіду. Філософи цього періоду, на чолі з видатним Джоном Стюартом Мілем, віддавали перевагу фактам та конкретним спостереженням як основі для наукового пізнання. У своїх працях, зокрема «Система логіки», Джон Стюарт Міль підкреслював важливість фактичних спостережень та досліджень як основи для справжнього наукового знання. Міль підтримував ідею, що емпіричні дані є основою для розуміння природи та суспільства [Сидоренко 2011: 210].

Іншим важливим рушієм у філософії науки був позитивізм, представлений Огюстом Контом. Конт виступав за відмову від метафізичних концепцій та визнавав тільки те, що може бути підтверджено конкретними спостереженнями та емпіричними даними. Такий підхід визнавав важливість фактів, які можна було перевірити, і відкидав абстракції, які не мали чіткого емпіричного підґрунтя. Це сприяло формуванню наукового підходу до вивчення різних явищ і визначило основні принципи позитивістської філософії науки.

Тому у новий час, що охоплює XVII-XIX століття, структура наукового знання про-

йшла значні зміни, що були спричинені науковою революцією та виникненням наукового методу. Механічний світогляд став характерною рисою цього періоду, де природні явища вивчалися та пояснювалися за допомогою математичних моделей. Науковий метод, що включав спостереження, експерименти та формулювання гіпотез, став фундаментом наукових досліджень. Одним із наслідків наукового розвитку було інтенсивне зростання технологій, таких як винахід парової машини та телеграфа.

В кінці XIX – на початку XX століття виникло неокантіанство, яке представлене двома основними школами: марбурзькою та баденською. Марбурзька школа неокантіанства, до складу якої входили такі філософи, як Герман Коген та Пауль Наторп, зосереджувалася на математичних та природничих науках. Вони прагнули визначити чітку методологічну межу між природничими та гуманітарними науками, розглядаючи кожен тип як самостійну галузь з власними методами та принципами. Баденська школа неокантіанства, представлена філософами Вільгельмом Віндельбандом та Генріхом Ріккертом, розвивала ідею методологічного розрізнення наук про природу і наук про культуру. Вони підкреслювали важливість розуміння соціокультурного контексту у вивченні гуманітарних наук та визнавали, що методи природничих наук не можуть бути застосовні до гуманітарних дисциплін.

У другій половині XX століття філософія науки отримала новий імпульс завдяки впливу феноменології Едмунда Гуссерля та герменевтики Ганса-Георга Гадамера. Феноменологія, яку розробив Гуссерль, мала за мету провести докладний аналіз структури та сутності наукового пізнання. Цей підхід спрямовувався на розкриття того, які саме акти свідомості лежать в основі наукового розуміння та які принципи визначають конструювання наукових теорій. Герменевтика, розвинута Гадамером, вивчала проблеми розуміння та тлумачення наукових текстів в контексті їхньої історії та культури. Гадамер підкреслював роль представлень, традицій та мови у формуванні наукових уявлень [Curd 1998]. Його концепція вказувала на важливість врахуван-

ня контексту та історичної перспективи при розгляді наукових дискурсів. Феноменологія та герменевтика відкривають нові підходи до аналізу та інтерпретації наукових явищ. Феноменологічний підхід дозволяє аналізувати, як наукові явища концептуалізуються в свідомості наукового спостерігача. Герменевтика ж допомагає розуміти, як текст наукової роботи чи теорії сприймається крізь призму культурного контексту. В цілому, ці філософські підходи сприяють глибшому розумінню та інтерпретації наукових явищ, розкриваючи їхню внутрішню структуру та взаємовідносини в відповідному культурному середовищі.

Структура наукового знання в постмодернізмі та сучасності визначається рядом новаторських підходів та трансформацій, які виникли в результаті постнекласичної фази розвитку науки. Постмодернізм заклав в основу своєї філософії невизначеність, нелінійність, багатоваріантність і плюралізм.

У постмодернізмі та сучасності спостерігається звернення науки до більш складних об'єктів дослідження, наприклад вивчення Землі як системи взаємодії геологічних, біологічних і технічних процесів, або Всесвіту як системи взаємодії мікро-, макро- і мегасвітів. Це призвело до посилення інтердисциплінарних комплексних підходів, в яких беруть участь фахівці різних галузей знань. Важливу роль у дослідженні таких складних об'єктів відіграє історична реконструкція як тип теоретичного знання.

Філософія науки змінює стратегію наукового пошуку, де наукове знання представлено як безперервний потік інновацій, а об'єктивність вимагає врахування суб'єктивності наукового пізнання та відповідальності людини за навколишній світ [Кримський 2008]. У сучасній філософії науки широкий розвиток набуває глобальний еволюціонізм, що базується на ідеї єдності світобудови і уявлення про універсальність еволюції. Це дозволяє інтегрувати різноманітні наукові, методологічні та філософські аспекти в пошуках цілісного знання. Філософія науки також активно досліджує взаємодію науки та суспільства. Зростаючий вплив технологічних змін на науковий процес та життя суспільства викликає потре-

бу в структурних перетвореннях у науковому підході. Розгляд науки як соціокультурного явища вказує на те, що формування наукових концепцій та їхнє сприйняття визначаються не лише логікою досліджень, але й культурними, етичними та політичними факторами.

Висновок.

Філософія науки та структура наукового знання є невід'ємними компонентами сучасного розуміння світу та його розвитку. Історія їх еволюції відобразила глибокі філософські, соціокультурні та методологічні аспекти наукового мислення. Середньовічна схоластика, представлена творчістю Томи Аквінського, відзначилася спробою об'єднати філософію та християнську теологію, встановлюючи універсальний характер Божественного творіння. Епоха Відродження відзначилася застосуванням емпіричного методу, систематичними спостереженнями та експериментами. Гуманізм Ренесансу наголосив на людині та її цінностях. Друга половина ХХ століття позначилася поглибленням розуміння науково-

го пізнання завдяки феноменології та герменевтиці, а епоха постмодернізму висвітлила суб'єктивність та контекстуальність наукового знання. Сучасна філософія науки визнає важливість інтердисциплінарних досліджень та досліджує взаємодію науки та суспільства, акцентуючи вплив технологічних змін та соціокультурних факторів.

Отже, аналіз еволюції концептуальних підходів у філософії науки та структурі наукового знання підкреслює необхідність постійного переосмислення для адаптації до сучасних викликів та визначення нових шляхів у розвитку пізнання. Цей процес відображає глибинні зв'язки між філософією та науковими досягненнями, створюючи підґрунтя для подальших обговорень та вдосконалення наукового дослідження. Разом теорія та практика, філософські концепції та конкретні наукові відкриття формують єдиний конструктор, який сприяє глибшому розумінню світу та розвитку науки в цілому.

Бібліографічні посилання

- Curd, M., & Cover, J. A. (Eds.). (1998). *Philosophy of Science: The Central Issues*. New York: W.W. Norton & Co.
- Hadorn, H., Bradley, G., Pohl, D., & Rist, C. (2006). Implications of transdisciplinarity for sustainable research. *Ecological Economics*, 60(1), 119-128. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2005.12.002>
- Rosenberg, A. (2000). *Philosophy of Science: A Contemporary Introduction*. London; New York: Routledge.
- Tress, B., Tress, G., Décamp, H., & Hauteserre, A. (2001). Bridging human and natural sciences in landscape research. *Landscape and Urban Planning*, 57(3/4), 137-141. [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(01\)00199-2](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(01)00199-2)
- Андрійчук, В.Г. (2016). Сутнісний аспект методології наукових досліджень. *Економіка АПК*, 7, 87-94.
- Добронравова, І. (2017). *Практична філософія науки*. Суми.
- Колосюк, І.А. (2017). Філософські та спеціально-наукові аспекти загальної методології наукового пізнання. *Гілея: науковий вісник*, 122, 182-187.
- Кримський, С.Б. (2008). *Запити філософських смислів*. Київ.
- Крушельницька, О.В. (2003). *Методологія та організація наукових досліджень*. К.: Кондор.
- Культенко, В.П., Радовільська, О.О. (2020). Особливості методології наукового пізнання. *Гілея: науковий вісник*, 152, 188-190.
- Матвієнко, П.В. (2011). Дискурс наукового пізнання vs дискурс освітнього пізнання. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна*. Серія : Теорія культури і філософія науки, 940(41), 146-149.
- Сидоренко, Л.І. (2004). Університетська школа філософії та методології науки: підсумки та перспективи певних напрямів. *Наукові записки. Філософський факультет. КНУ імені Тараса Шевченка, КПВД «Педагогіка»*, XII, 155-162.
- Сидоренко, Л.І. (2011). *Аксіологія постнекласичної науки*, у: А.Є.Конверський, Л.О.Шашкова (Ред.), *Сучасна українська філософія: традиції, тенденції, інновації*. К., 204-222.
- Шевчук, Р.М. (2016). Методологія наукового пізнання: від явища до сутності. *Філософські та методологічні проблеми права*, 1, 31-45.

References

- Andriichuk, V.H. (2016). Sutnisnyi aspekt metodolohii naukovykh doslidzhen [The essential aspect of scientific research methodology]. *Ekonomika APK*, 7, 87-94. (in Ukrainian)
- Curd, M., & Cover, J. A. (Eds.). (1998). *Philosophy of Science: The Central Issues*. New York: W.W. Norton & Co.
- Dobronravova, I. (2017). Praktychna filozofia nauky [Practical philosophy of science]. Sumy. (in Ukrainian)
- Hadorn, H., Bradley, G., Pohl, D., & Rist, C. (2006). Implications of transdisciplinarity for sustainable research. *Ecological Economics*, 60(1), 119-128. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2005.12.002>
- Kolosiuk, I.A. (2017). Filozofski ta spetsialno-naukovi aspekty zahalnoi metodolohii naukovoho piznannia [Philosophical and special scientific aspects of the general methodology of scientific knowledge]. *Hileia: naukovyi visnyk*, 122, 182-187. (in Ukrainian)
- Krushelnyska, O.V. (2003). *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen* [Methodology and organization of scientific research]. K.: Kondor. (in Ukrainian)
- Krymskyi, S.B. (2008). *Zapyty filozofskykh smysliv* [Queries of philosophical meanings]. K. (in Ukrainian)
- Kultenko, V.P., & Radovilska, O.O. (2020). Osoblyvosti metodolohii naukovoho piznannia [Features of the methodology of scientific cognition]. *Hileia: naukovyi visnyk*, 152, 188-190. (in Ukrainian)
- Matviienko, P.V. (2011). Dyskurs naukovoho piznannia vs dyskurs osvithnoho piznannia [Discourse of scientific cognition vs. discourse of educational cognition]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N.Karazina. Seriia: Teoriia kultury i filozofia nauky*, 940(41), 146-149. (in Ukrainian)
- Rosenberg, A. (2000). *Philosophy of Science: A Contemporary Introduction*. London; New York: Routledge.
- Shevchuk, R.M. (2016). Metodolohiia naukovoho piznannia: vid yavlyshcha do sutnosti [Methodology of scientific knowledge: from phenomenon to essence]. *Filozofski ta metodolohichni problemy prava*, 1, 31-45. (in Ukrainian)
- Sydorenko, L.I. (2004). Universytetska shkola filozofii ta metodolohii nauky: pidsumky ta perspektyvy pevnykh napriamiv [University School of Philosophy and Methodology of Science: Results and Prospects of Certain Areas]. *Naukovi zapysky. Filozofskyi fakultet. KNU imeni Tarasa Shevchenka, KPVD "Pedahohika"*, XII, 155-162. (in Ukrainian)
- Sydorenko, L.I. (2011). *Aksiolohiia postneklasychnoi nauky* [Axiology of postnonclassical science], in: A.Ie. Konverskyi, L.O.Shashkova (Red.), *Suchasna ukrainska filozofia: tradytsii, tendentsii, innovatsii*. K., 204-222. (in Ukrainian)
- Tress, B., Tress, G., Décamp, H., & Hauteserre, A. (2001). Bridging human and natural sciences in landscape research. *Landscape and Urban Planning*, 57(3/4), 137-141. [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(01\)00199-2](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(01)00199-2)